

УДК 342.56

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.29>

РОЗВИТОК ДЕОНТОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

Парасюк В.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-8195-7597*

Стецюк Н.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-9079-5868*

Здреник І.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
ORCID: 0000-0002-8645-0701*

Парасюк В.М., Стецюк Н.В., Здреник І.В. Розвиток деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу в умовах діджиталізації судочинства.

Дослідження присвячене аналізу впливу діджиталізації судочинства на розвиток деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу. У сучасних умовах цифрові технології стають невід'ємною частиною правової системи, змінюючи традиційні методи роботи суддів, адвокатів, слідчих та інших фахівців. Впровадження електронних систем управління справами, онлайн-конференцій та цифрових комунікаційних інструментів сприяє підвищенню ефективності та доступності судових послуг, скороченню часу розгляду справ та зменшенню ризиків корупції. Проте, цей процес супроводжується викликами, такими як забезпечення кібербезпеки, захист персональних даних та необхідність рівного доступу до цифрових ресурсів для всіх учасників процесу. Діджиталізація також впливає на етичні норми та професійну відповідальність учасників судового процесу. Підвищення прозорості судових процесів вимагає від фахівців дотримання принципів чесності та відкритості, а також забезпечення конфіденційності інформації. Використання електронних засобів комунікації накладає вимогу підтримання високих стандартів етики у віртуальному просторі, що включає уникнення конфліктів інтересів та забезпечення справедливості у взаємодії між сторонами процесу. Одним із ключових аспектів дослідження є необхідність постійного професійного навчання та адаптації до швидких технологічних змін. Учасники судового процесу повинні освоювати нові цифрові інструменти, розуміти їхні можливості та ризики, що сприяє розвитку етичної свідомості та професійної компетентності. Це забезпечує високу якість судових рішень та підвищує довіру громадськості до судової системи. Висновки дослідження підкреслюють, що діджиталізація судочинства є каталізатором для розвитку деонтологічних засад професійної діяльності, сприяючи створенню більш прозорої, справедливої та надійної судової системи. Інтеграція цифрових технологій не лише підвищує ефективність судових процесів, але й формує нові етичні стандарти, які є фундаментом для сучасної правової практики.

Ключові слова: діджиталізація, судочинство, деонтологічні засади, професійна діяльність, етичні норми, кібербезпека, захист даних, прозорість, професійна відповідальність, цифрові технології.

Parasiuk V.M, Stetsiuk N.V., Zdrenyk I.V. Development of deontological principles for professional activities of judicial process participants in the context of judiciary digitalization.

This research is dedicated to analyzing the impact of judiciary digitalization on the development of deontological principles of professional activities of judicial process participants. In modern conditions, digital technologies become an integral part of the legal system, changing the traditional methods of work of judges, lawyers, investigators, and other specialists. The implementation of electronic case management systems, online conferences, and digital communication tools enhances the efficiency and accessibility of judicial services, reduces the time for case review, and decreases the risks of corruption. However, this process is accompanied by challenges such as ensuring cybersecurity, protecting personal data, and providing equal access to digital resources for all participants. Digitalization also affects the ethical norms and professional responsibility of judicial process participants. Enhancing the transparency of judicial processes requires professionals to adhere to principles of honesty and openness, as well as ensuring the confidentiality of information. The use of electronic communication tools imposes the need to maintain high ethical standards in the virtual space, including avoiding conflicts of interest and ensuring fairness in interactions between parties. One of the key aspects of the study is the necessity for ongoing professional training and adaptation to rapid technological changes. Participants in the judicial process must master new digital tools, understand their capabilities and risks, which promotes the development of ethical awareness and professional competence. This ensures high quality of judicial decisions and increases public trust in the judicial system. The conclusions of the study emphasize that the digitalization of the judiciary is a catalyst for the development of deontological principles of professional activity, contributing to the creation of a more transparent, fair, and reliable judicial system. The integration of digital technologies not only enhances the efficiency of judicial processes but also forms new ethical standards, which are the foundation for modern legal practice.

Key words: digitalization, judiciary, deontological principles, professional activity, ethical norms, cybersecurity, data protection, transparency, professional responsibility, digital technologies.

Постановка проблеми. Діджиталізація судочинства стає невід’ємною складовою сучасної правової системи, значно впливаючи на професійну діяльність усіх учасників судового процесу. Впровадження цифрових технологій змінює традиційні методи роботи, забезпечуючи нові інструменти для ефективного управління справами, обміну інформацією та комунікації між сторонами. Це вимагає від суддів, адвокатів, слідчих та інших фахівців адаптації до нових умов, підвищення кваліфікації та освоєння сучасних технологічних рішень. Однією з ключових переваг діджиталізації є підвищення ефективності та доступності судових послуг. Електронні системи управління справами дозволяють скоротити час розгляду справ, зменшити паперову тяганину та спростити доступ до необхідної інформації. Онлайн-конференції та електронні документи роблять судовий процес більш прозорим та зручним як для учасників процесу, так і для громадськості. Це сприяє зменшенню корупційних ризиків та підвищенню довіри до судової системи. Проте, процес діджиталізації супроводжується певними викликами, які потребують уваги та вирішення. Серед них – забезпечення кібербезпеки, захисту персональних даних та забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів для всіх учасників процесу. Крім того, необхідно враховувати технічну підготовку персоналу та можливі опору змінам з боку деяких фахівців. Вирішення цих питань є важливим аспектом успішної інтеграції цифрових технологій у судову практику.

Сьогодні діджиталізація судочинства заслуговує особливої уваги через швидкі темпи технологічного розвитку та глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19, яка продемонструвала необхідність дистанційних рішень у правовій сфері. Крім того, модернізація судової системи сприяє гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та підвищенню конкурентоспроможності правової професії. Інвестування у цифрові інструменти та навчання фахівців сьогодні забезпечує стабільність та ефективність судової системи в майбутньому, відповідаючи вимогам часу та очікуванням суспільства. Все це суттєво актуалізує обрану тему дослідження, особливо в умовах діджиталізації судочинства.

Важливо охарактеризувати подальший процес дослідження через визначення структури статті. Відтак, структура статті передбачає аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування мети й завдання дослідження. Висвітлення ключових методів досягнення мети дослідження. Виклад основного матеріалу й формування висновків по результатам дослідження.

Стан опрацювання проблематики. Зауважимо, що важливі аспекти дослідження проблем розвитку судового процесу розкривалися в роботах таких вчених, як О. Гринюк, І. Козлов, С. Білан, К. Савченко, Ю. Олійник, Л. Яременко, Е. Кучер, Р. Головка, І. Соколов, О. Костюк, К. Бондар, Я. Петрів, Ж. Ткач, О. Литвин, Г. Кучма, З. Степаненко. Є. Мороз, А. Лисенко, Р. Бойко, Л. Кучма, М. Левченко, О. Гончар, І. Павлюк, Д. Миронов, В. Кравчук, М. Шевчук, Л. Шевченко, Р. Тарасюк та ін. До прикладу, розгляд електронних правочинів у цивільному праві України здійснювався Н.Є. Блажівською [1], де автор аналізує їх правову природу та вплив на судову практику. Інформаційне суспільство та його вплив на законодавче регулювання в Україні розглядаються в роботі Дубова Д.В., Ожевана М.А. та Гнатюка С.Л. [2], де акцент робиться на глобальні виклики та національні можливості цього процесу.

Важливе місце займає вивчення впровадження інформаційних технологій у судочинстві, що описано у матеріалах конференції під редакцією Н.Ю. Голубевої [3]. Особливості використання експертиз у судочинстві України висвітлюються у науково-практичному посібнику за ред. В.Г. Гончаренка та І.В. Гори [4]. Білозерська Є.І. [5] аналізує електронні докази в нотаріальному процесі, звертаючи увагу на їх юридичну значущість та проблематику. Дорошенко О.Ф. досліджує використання судової експертизи як засобу доказування у цивільних справах [6]. Даниленко С.І. [7] обговорює інформаційне суспільство в контексті цивілізаційного вибору України, що має вплив на судочинство. Робота Голубевої Н.Ю. [8] акцентує увагу на впровадженні інформаційних технологій в українське судочинство.

Європейський досвід визначення та дослідження електронних доказів розглядають Вернідубов І. та Белікова С. [9]. Важливий внесок у вивчення практики застосування електронних доказів у цивільному процесі вніс Гетманцев М. [10], де він висвітлює новели законодавства. Доказування та докази у господарському процесі України аналізуються у монографії Васильєва С.В. та Ніколенко Л.М. [11], де розглядається їхня правова регламентація та практичне застосування. Ці дослідження формують базу для глибшого розуміння впливу діджиталізації на судочинство та деонтологічні засади професійної діяльності учасників судового процесу.

Відаючи належне науковому внеску провідних вчених, зазначимо, що низка теорій і концепцій в контексті розвитку деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу в умовах діджиталізації судочинства, досі залишаються не розкритими повною мірою, що й зумовило вибір даної тематики, її сучасну актуальність.

Метою дослідження є характеристика особливостей розвитку деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу. Об'єктом дослідження виступає діяльність учасників судового процесу. Основне завдання статті – визначення, яким чином діджиталізація судочинства впливає на розвиток деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу. Методологія статті передбачає застосування наступних методів:

1. Метод індукції та дедукції, порівняння і систематизації — для визначення та характеристики діяльності учасників судового процесу в умовах діджиталізації судочинства.
2. Метод синтезу і аналізу – для доведення суттєвості впливу діджиталізації судочинства на розвиток деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу.
3. Метод морфологічного аналізу – для групування засад діджиталізації судочинства.
4. Графічний й табличний методи – для якісного подання результатів дослідження.
5. Абстрактно-логічний метод – для формування теоретичних узагальнень і висновків дослідження.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність учасників судового процесу є основою забезпечення справедливості та ефективності правової системи. Судді, адвокати, слідчі та інші фахівці виконують важливі функції, спрямовані на вирішення конфліктів, захист прав та інтересів сторін, а також підтримку верховенства права. Високий рівень професіоналізму та компетентності цих учасників визначає якість судочинства, впливаючи на довіру громадськості до судової системи та загальне функціонування правопорядку в суспільстві. Крім того, професійна діяльність учасників судового процесу потребує постійного розвитку та адаптації до змінних умов суспільства та правового середовища [12–15]. Це включає не лише вдосконалення правових

знань, але й розвиток навичок роботи з новими технологіями, ефективною комунікації та етичного поведіння. Забезпечення високих стандартів професійної діяльності сприяє підвищенню якості судових рішень, зменшенню ризику помилок та забезпеченню рівних можливостей для всіх учасників судового процесу.

Деонтологічні засади професійної діяльності учасників судового процесу представляють собою етичні норми та принципи, які регулюють їхню поведінку та взаємодію в рамках судового процесу. Ці засади включають обов'язок дотримання чесності, неупередженості, конфіденційності та поваги до прав усіх сторін. Вони забезпечують моральний фундамент, на якому будуються професійні рішення та дії, сприяючи справедливості та довірі до судової системи. Деонтологічні норми також передбачають відповідальність за порушення етичних стандартів, що є важливим механізмом підтримки високих професійних стандартів серед учасників процесу (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові засади розвитку деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу в умовах діджиталізації судочинства

Засади	Характеристика
Конфіденційність та захист даних	Використання електронних систем управління справами вимагає впровадження надійних заходів кібербезпеки, щоб запобігти несанкціонованому доступу до даних та забезпечити їх цілісність. Дотримання цих стандартів є основою для збереження довіри до судової системи
Прозорість та підзвітність	Діджиталізація сприяє підвищенню прозорості судових процесів через електронні публічні бази даних, онлайн-трансляції засідань та доступ до судових рішень у цифровому форматі. Це вимагає від учасників процесу високого рівня підзвітності за свої дії та рішення
Цілісність та справедливість у цифрових комунікаціях	Використання електронних засобів комунікації, таких як електронна пошта, месенджери та спеціалізовані платформи для обміну документами, накладає вимогу дотримання високих етичних стандартів у віртуальному просторі
Постійне професійне навчання та адаптація до технологічних змін	Діджиталізація судочинства вимагає від учасників процесу постійного оновлення своїх знань та навичок у сфері інформаційних технологій. Це включає освоєння нових цифрових інструментів, розуміння їхніх можливостей та ризиків, а також здатність ефективно інтегрувати їх у свою професійну діяльність

Діджиталізація судочинства значно впливає на розвиток деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу, вимагаючи оновлення та адаптації етичних норм до нових технологічних реалій. Впровадження електронних систем управління справами, онлайн-конференцій та цифрових комунікаційних засобів створює нові виклики щодо конфіденційності, захисту даних та етичного використання інформаційних технологій. Учасники судового процесу повинні дотримуватись високих стандартів кібербезпеки, уникати зловживань цифровими ресурсами та забезпечувати прозорість своїх дій у віртуальному просторі. Таким чином, діджиталізація сприяє розвитку нових аспектів професійної етики, підсилюючи необхідність постійного професійного навчання та етичної свідомості серед суддів, адвокатів та інших фахівців. Інтеграція цифрових технологій у судочинство не лише підвищує ефективність судового процесу, але й сприяє етичному розвитку професійних стандартів учасників процесу. Адаптація до нових технологічних умов вимагає від фахівців постійного вдосконалення своїх знань та навичок, а також глибокого розуміння етичних аспектів використання цифрових інструментів. Таким чином,

діджиталізація виступає каталізатором для розвитку деонтологічних засад, забезпечуючи більш прозору, справедливу та надійну судову систему.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що діджиталізація судочинства суттєво вплинула на розвиток деонтологічних засад професійної діяльності учасників судового процесу. Одним із ключових аспектів цього впливу є підвищення вимог до етики та професійної відповідальності. З впровадженням електронних систем управління справами, судді, адвокати та інші учасники процесу зобов'язані забезпечувати конфіденційність інформації, дотримуватись високих стандартів кібербезпеки та уникати будь-яких форм зловживань цифровими ресурсами. Це створює нові етичні норми, які мають бути інтегровані в професійну поведінку фахівців. Крім того, діджиталізація сприяє підвищенню прозорості судових процесів, що вимагає від учасників дотримання принципів чесності та відкритості. Електронні публічні бази даних, онлайн-трансляції засідань та доступ до документів у цифровому форматі підсилюють відповідальність професіоналів щодо правильного та етичного поводження з інформацією. Це сприяє зниженню ризику корупційних проявів та підвищенню довіри громадськості до судової системи. Діджиталізація також впливає на деонтологічні аспекти взаємодії між учасниками судового процесу. Використання електронних комунікаційних засобів, таких як електронна пошта, месенджери та спеціалізовані платформи для обміну документами, вимагає від фахівців дотримання етичних стандартів у спілкуванні, уникання конфліктів інтересів та забезпечення професійної етики у віртуальному просторі. Це створює необхідність постійного моніторингу та оновлення етичних кодексів відповідно до нових технологічних реалій.

Таким чином, діджиталізація стимулює розвиток професійної етики через необхідність постійного навчання та адаптації до нових технологічних викликів. Учасники судового процесу повинні бути обізнані з сучасними цифровими інструментами, розуміти їхні можливості та ризики, а також відповідально використовувати їх у своїй професійній діяльності. Це сприяє формуванню культури безперервного професійного розвитку та етичної свідомості, що є фундаментом ефективною та справедливою судовою системою.

Розгляд систем штучного інтелекту у подальших дослідженнях є необхідним через їх потенціал революціонізувати судочинство, підвищуючи ефективність, точність та доступність правових послуг. Системи штучного інтелекту можуть автоматизувати рутинні завдання, аналізувати великі обсяги даних для прогнозування результатів справ, а також забезпечувати підтримку прийняття рішень суддями та адвокатами. Крім того, інтеграція штучного інтелекту сприяє зменшенню людських помилок, підвищенню прозорості процесів та забезпеченню більш справедливого судочинства. Вивчення цих систем дозволить ідентифікувати можливі етичні, правові та технічні виклики, що виникають при їх впровадженні, а також розробити відповідні нормативні рамки для їх безпечного та ефективного використання в правовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блажівська Н.С. Електронний правочини у цивільному праві України: *монографія*; за наук. ред. Р.О. Стефанчука. Київ: Алерта, 2014. 240 с.
2. Дубов Д.В., Ожеван М.А., Гнатюк С.Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості. Київ: НІСД, 2010. 64 с.
3. Інформаційні технології у судочинстві: матеріали Всеукр. *наук.-практ. конф.*, яка проводиться в рамках тижня цивіл. процесу; за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Одеса: Фенікс, 2017. 108 с.
4. Експертизи у судочинстві України: *наук.-практ. посіб.*; за ред. В.Г. Гончаренка, І.В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2014. С. 118-119.
5. Білозерська Є.І. Електронні докази в нотаріальному процесі. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 4. С. 207–211.
6. Дорошенко О.Ф. Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності: *автореф. ... дис. канд. юрид. наук*: 12.00.03. Київ, 2007. 22 с.
7. Даниленко С.І. Інформаційне суспільство в контексті цивілізаційного вибору України. *Проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 7. С. 64–76.
8. Голубева Н.Ю. Впровадження інформаційних технологій у судочинство в Україні та світі. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 185–194.

9. Вернідубов І., Белікова С. Електронні докази: поняття, особливості та проблеми щодо їх дослідження судом. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Vol. 5, Iss. 2. С. 299–305.
10. Гетманцев М. Електронні докази в цивільному процесі: практика застосування новел законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 19–23.
11. Васильєв С.В., Ніколенко Л.М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004. 192 с.
12. Булгакова І.В. Електронні докази в господарському процесі: поняття та порядок застосування. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 1. С. 85–90.
13. Баранов О.В., Жилияєв І.Б., Демкова М.С. та ін. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. Результати дослідження; за ред. І.Г. Малюкової. Київ: Поліграф-Плюс, 2007. 254 с.
14. Андронов І.В. Судові рішення в цивільному процесі України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2018. 435 с
15. Андрійцьо В.Д. Дослідження доказів як етап процесу доказування в цивільному судочинстві. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 3 (15). С. 7–17.